

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТТЯХ

У статті розкриваються практичні аспекти організації проектної діяльності учнів, підкреслюється, що важливим елементом професійної компетентності майбутніх учителів є вміння оволодівати методами і стратегіями навчання. Аналізується поняття "проектна діяльність" та розглядаються можливі шляхи ефективної організації проектної діяльності учнів на факультативних заняттях.

Метою статті є виявлення та наукове обґрунтування ефективних шляхів організації проектної діяльності учнів на факультативних заняттях.

Специфічною особливістю підготовки майбутніх учителів з будь-яких спеціальностей є те, що в процесі навчання у вищому закладі освіти вони мають набути не лише певного рівня знань, умінь та навичок з предмету, а головне – навчитися навчати інших на високому професійному рівні. Саме тому надзвичайно актуальним ми вважаємо вирішення проблеми не лише теоретичної, а й методичної підготовки майбутнього фахівця. Методична освіта студентів, їх творчий потенціал, уміння адаптуватися в умовах інформаційного суспільства є запорукою впевненості майбутнього спеціаліста в післявузівській професійній діяльності.

Кожний навчальний предмет має свою специфіку і, відповідно, передбачає застосування конкретних засобів, форм і методів, вибір яких залежить від навчальної мети. Згідно постанов Міністерства освіти і науки України, пріоритетним у найближчі роки є комунікативно-орієнтоване вивчення іноземних мов, тобто загальною метою є формування комунікативної компетентності.

Комунікативна компетентність полягає не лише у формуванні системних знань (лінгвістична компетентність), але й у знаннях того, як ця мова функціонує в рамках певної культури, як передати реалії власного життя засобами іншої мови.

Розвиток іншомовної комунікативної компетентності відбувається насамперед шляхом формування навичок і умінь в основних видах мовленнєвої діяльності, до яких належать рецепція, продукція, інтеракція та медіація [1: 10].

Ми виокремлюємо три рівні, сформованість яких у комплексі визначає комунікативну компетентність учнів середньої школи: репродуктивно-продуктивний, умовно-комунікативний і реально-інформативний.

Репродуктивно-продуктивний рівень пов'язаний із міцністю володіння мовним матеріалом у конкретних межах залежно від класу (граматичний матеріал, лексичні одиниці) й сформованістю вміння застосовувати ці знання при виконанні вправ за зразком.

Умовно-комунікативний рівень означає здібність учнів застосовувати раніше засвоєні мовні й мовленнєві знання, вміння та навички у нових ситуаціях спілкування, які спеціально організуються вчителем на уроці.

Реально-інформативний рівень пов'язаний з творчим застосуванням іншомовних умінь (читання, говоріння, слухання, письмо) в ситуаціях реального спілкування, яке може мати місце і на уроці за умов мінімального впливу вчителя на цей процес.

Суттєвим є те, що в умовах реально-інформативного спілкування питання про сформованість умінь репродуктивно-продуктивного плану отримує пріоритетне значення, оскільки в реально-інформаційній комунікації учень більше концентрується на змісті висловлювання. Якщо ж особистісно актуалізований зміст висловлювання спирається на обмежені можливості форми висловлювання, то такі протиріччя між змістом та формою не сприяють формуванню реально-інформативного рівня іншомовної компетентності.

Аналіз шкільної практики, вивчення досвіду навчання іноземним мовам в загальноосвітніх закладах засвідчили, що на уроках відбувається переважно формування комунікативної компетентності учнів репродуктивно-продуктивного й умовно-комунікативного рівнів. Ефективні спроби формування реально-інформативного рівня іншомовної компетентності мають місце лише у спеціалізованих школах, а також у інноваційних закладах освіти (коледжах та гімназіях), у інших школах цей процес відбувається фрагментарно й епізодично.

Причинами такого стану речей є, на нашу думку, переобтяження змісту навчального матеріалу, недостатня кількість навчальних тижневих годин з предмету "іноземна мова", надмірна кількість учнів у класі, слабка методична підготовка вчителя.

Вирішенню окреслених проблем сприяє варіативна частина загальноосвітньої підготовки учнів, до якої належать і факультативні заняття. Факультативні заняття є ефективною формою удосконалення загальноосвітньої підготовки учнів і забезпечують поглиблене оволодіння ними знаннями та практичними вміннями у відповідності до власних інтересів та уподобань. Програми факультативних курсів, схвалених відповідними органами МОН України, мають орієнтовний, гнучкий характер й дають право вчителю творчо підходити до реалізації їх змісту. Саме тому актуальним ми вважаємо підготовку майбутніх учителів іноземних мов до застосування інших, ніж на уроці, форм та методів роботи.

Організація проектної діяльності учнів на факультативних заняттях з іноземної мови дозволяє вирішити ряд задач, які не досить успішно вирішує класно-урочна система, а саме – поєднання теорії з практикою, актуалізація особистісної значущості володіння іншою мовою, підвищення мотивації навчання, формування навичок самоосвіти.

У працях сучасних дослідників проектна діяльність учнів аналізується з різних позицій: педагогічних закономірностей (І. Зимня, Є. Полат та інші) [2; 3], психологічних особливостей (Н.В. Матяш) [4], методичного забезпечення (К. Бабій, Р. Райб) [5; 6]. Проектна діяльність учнів розглядається як:

- форма навчально-пізнавальної активності учнів, що полягає в мотиваційному досягненні свідомо поставленої мети із створення навчального проекту, забезпечує єдність різних сторін навчального процесу і є засобом розвитку особистості суб'єкта навчання [2];
- специфічна теоретико-практична діяльність учнів, яка реалізується в роботі над проектом у відповідності до алгоритму проектування: від ідеї до її втілення у реальність [3];
- творча діяльність учнів, спрямована на створення суб'єктивно (іноді об'єктивно) нового продукту, в процесі якої відбувається розвиток продуктивного уявлення, творчого мислення, рефлексії, формування творчих здібностей [4].

Стосовно специфіки предмету "іноземна мова" проектна діяльність дає учням реальні можливості застосувати вміння читати й розуміти іншомовний текст на слух, використовувати лексико-граматичні структури для вираження власних думок. У проектній діяльності учнів іноземна мова стає не метою, а засобом для досягнення іншої мети – створення навчального проекту.

Організація проектної діяльності учнів дає змогу вчителю забезпечити перехід від підготовленої мовленнєвої діяльності до експромтної, від вивчених заздалегідь реплік до їх більш вільної варіації, від коротких монологічних повідомлень до діалогічних форм мовлення, а в його рамках – від фронтальної бесіди "учень-клас" – до групових бесід, від застосування мовленнєвих опор до вільного іншомовного спілкування в системі "учень-учень", "учень-вчитель".

Учитель є координатором проектної діяльності учнів, утім значно зменшується його керівна роль: учитель виступає в ролі консультанта, помічника, супервайзера, здійснює за необхідністю індивідуалізовану допомогу учням, стимулює й підтримує процеси активного, усвідомленого навчання. Таким чином, ми визначаємо наступні **функції вчителя в проектній діяльності**: організаційну, інформаційну, консультативну, прогностичну, експертну та технологічну.

Організаційна функція вчителя на факультативних заняттях пов'язана із залученням учнів до проектної діяльності та стимулюванням їхньої активності. Для цього вчитель мотивує до роботи через постановку актуальної проблеми, створення проблемної ситуації; орієнтує, допомагає учням чітко визначити проблему, мету та завдання роботи над проектом. *Інформаційна* функція полягає у тому, що вчитель все ж залишається одним із надійних джерел інформації. *Консультативна* функція виражається у корекції роботи на основних етапах проектної діяльності. *Прогностична* функція полягає у визначенні напрямку, мети роботи на кожному етапі, прогнозуванні результатів діяльності учнів. *Експертна* функція означає спільний із учнями проміжний та кінцевий контроль за виконанням роботи, оцінювання її результатів, аналіз, висновки. *Технологічна* функція характеризується поетапним розкриттям механізму виконання практичних аспектів роботи.

Проектна діяльність старшокласників (індивідуальна та групова) має чітку структуру й відбувається поетапно. Так, в організації проектної діяльності учнів на факультативних заняттях ми виокремлюємо наступні етапи: організаційно-підготовчий, технологічно-процесуальний, результативно-моніторинговий. Характеристику основних етапів представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Характеристика основних етапів проектної діяльності учнів

Етап	Зміст етапу	Діяльність учителя	Діяльність учнів	Методи і прийоми
------	-------------	--------------------	------------------	------------------

				організації навчальної діяльності
Організаційно-підготовчий	Створення малих проектних груп	Допомагає у створенні або призначає відповідальних	Формують групи або працюють у створених учителем	Робота в малих групах за методикою співробітництва
	Вибір проблеми	Створює проблемну ситуацію й організовує її обговорення	Обговорюють проблему з ровесниками/вчителями, аналізують й уточнюють наявну інформацію.	Піраміда Мозкова атака
	Планування загальної схеми проекту	Консультує учнів, висловлює пропозиції	Планують хід проекту, здійснюють пошук додаткових відомостей	Дискусія обговорення Мозкова атака
Процесуально-технологічний	Формування мовних та мовленнєвих навичок, необхідних для успішного виконання проекту	Добирає відповідний дидактичний матеріал та методи й прийоми засвоєння цього матеріалу	Виконують запропоновані викладачем завдання, ведуть словники, зошити	Рольові ігри, інтерактивні методи. Читання текстів, виконання умовно-комунікативних вправ
	Збір, обробка та аналіз зібраної інформації	Вказує на джерело інформації (журнал, газета, посібник, енциклопедія, Інтернет тощо); коректує та спрямовує роботу в малих проектних групах	Знаходять, відбирають та аналізують інформацію; кожний у групі готує свою частку роботи для презентації в проектній групі	Читання літературних джерел, перегляд або прослухування передач, робота в Інтернет; рольова гра, дискусія, обговорення, відповіді на запитання
Презентація та моніторинг	Презентація й оцінювання проекту	Організовує презентацію та обговорення; аргументовано оцінює діяльність кожного	Публічно презентують проект у певній формі (звіт, рольова гра, драматизація, аудіозаписи, відеоматеріали); беруть участь у колективному обговоренні проекту; здійснюють самоаналіз та самооцінку проектної діяльності та її результатів	Створення додаткового матеріалу (письмовий звіт, постери, аудіо та відеоматеріали, щоденники); тестування, анкетування, опитування, інтерв'ю

На противагу традиційному навчанню, проектна діяльність має ряд специфічних особливостей, які мають враховувати вчителі при її організації на факультативних заняттях:

1. Урахування інтелектуального та вікового рівня учасників проектної діяльності. Обрана проблема має відповідати рівню знань старшокласників, їх соціальній зрілості та компетентності.

2. Наявність проблеми, що вимагає дослідно-творчого підходу для її вирішення. Вирішення проблеми має носити інтегрований характер, тобто об'єднувати знання із декількох галузей наук. Наприклад, Generation gap (стосунки між різними поколіннями): педагогіка, історія, психологія, література.

3. Визначення мети та завдання проекту.

4. Визначення терміну виконання роботи над проектом. Він може коливатися в межах від однієї години до декількох тижнів і навіть місяців.

5. Наявність результатів, що мають практичне чи теоретичне значення. Це може бути доповідь у певну службу, спільний випуск газети, альманах, брошура, радіопередача та інше.

6. Групова організація самостійної роботи старшокласників, яка виконується як на факультативних заняттях, так і в позаурочний час. Особливо це стосується проектів, що потребують багато часу на виконання.

7. Чітке структурування роботи над проектом, за необхідності аналізуються проміжні результати.

Практичне впровадження проектної діяльності може складати труднощі для майбутніх учителів, навіть якщо вони ознайомлені з теорією її організації. Пропонуємо пробний проект "The future of English", метою якого є оволодіння алгоритмом проектної діяльності.

Пробний проект "The future of English"

Мета: оволодіння учнями алгоритмом проектної діяльності.

Навчальні задачі:

- ініціювати інтерес старшокласників до проектної діяльності.
- ознайомити їх з технологією проектної діяльності;
- сформувати рефлексивні вміння.

Методика

1. Учні займають місця в класі, де парти бажано розташувати таким чином, щоб всі бачили один одного (коло, буква "П") з метою вільного спілкування.

2. Учитель повідомляє тему заняття.

3. Учитель актуалізує в уявленні учнів важливість вивчення іноземних мов, визначає місце англійської мови у світі й пропонує поміркувати над різними варіантами розвитку цієї мови (з огляду на її історію, вплив на розвиток інших мов). При цьому вчитель звертає увагу учнів на різні аспекти реалізації проекту (соціальний, історико-культурний, економічний тощо).

4. Учні разом з учителем визначають кінцевий продукт проектної діяльності (газетна стаття, усне повідомлення, розробка сайту в Інтернеті); розробляє критерії оцінки майбутнього проекту.

5. Учні розподіляються на групи в залежності від визначених ролей (економісти, статисти, соціологи, педагоги, історики тощо).

6. Учні працюють в групах над створенням проекту, кожен з точки зору обраної спеціальності; вчитель спостерігає за роботою, спрямовує її, консультує учнів.

7. Учні представляють результати групової роботи.

8. Учитель і учні обговорюють результати створених проектів, обирають найкращий проект з огляду на визначені раніше критерії й оцінюють результативність своєї діяльності. Особлива увага приділяється тому, наскільки самостійними й оригінальними були прийняті учнями рішення, наскільки активність кожного сприяла продуктивній кооперації.

Підготовка студентів іноземних мов до організації проектної діяльності учнів відбувається не лише під час їх методичної підготовки, а й на практичних курсах, коли студент самостійно обирає, застосовує і розвиває способи мислення, прийоми роботи та стратегії розв'язання питань, здійснює самоконтроль за розвитком власної іншомовної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / колектив авторів Анеліна С.М., Аззоліні Л.С., Беньємінова Н.С., Гаврик М.М. та інші. – К.: Ленвіт, 2006. – 90 с.
2. Зимняя И., Сахарова Т. Проектная методика обучения английскому языку // Иностранные языки в школе. – 1991. – № 3. – С. 9-15.
3. Полат Е. Метод проектов на уроках английского языка // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2. – С. 6-7.
4. Матяш Н. Психология проектной деятельности школьников: Автореф. дисс. ... доктора псих. наук: 19.00.07. – Москва, 2000. – 52 с.
5. Бабій К. Нетрадиційний урок за проектною технологією // Управління школою. – 2007. – № 1. – С. 22-25.
6. Ribe R., Vidal N. Project work. Step by step. Heinemann, 1993. – 96 p.

Матеріал надійшов до редакції 10.01. 2008 р.

Шиян Т.В. Подготовка будущих учителей иностранных языков к организации проектной деятельности учащихся на факультативных занятиях.

В статье раскрываются практические аспекты организации проектной деятельности учащихся, подчеркивается, что важным элементом профессиональной компетентности будущих учителей является умение овладевать методами и стратегиями обучения. Анализируется понятие "проектная деятельность" и рассматриваются возможные пути ее эффективной организации на факультативных занятиях.

Shiyyan T.V. Future Teachers' Preparation for the Organization of the Students' Project Work Activity during Optional Lessons.

The practical aspects of the organisation of students' project work activity are revealed in the article; the importance of future teachers' ability to master new teaching methods and strategies is underlined. The notion of project work activity and effective ways of their development during optional lessons are analysed.